Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Bondgenotenlaan 137 te Leuven

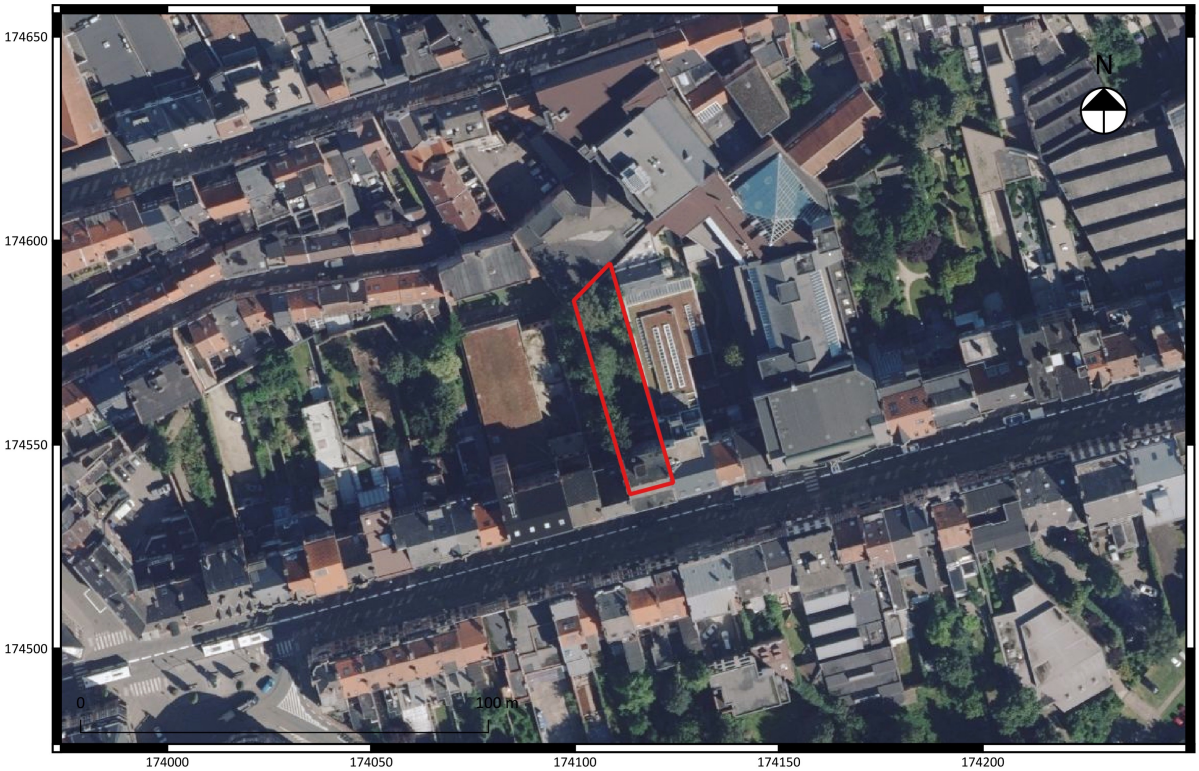

Vanessa Vander Ginst
Laurane Dupont

Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Bondgenotenlaan 137 te Leuven

Vanessa Vander Ginst
Laurane Dupont

Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Bondgenotenlaan 137 te Leuven

Initiatiefnemers:	SEC NV t.a.v. Jan Stas Brakumpad 1 te 3210 Lubbeek
Projectleiding:	Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Vanessa Vander Ginst
Auteurs:	Laurane Dupont & Vanessa Vander Ginst
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2017, Studiebureau Archeologie

Inhoudstafel

Inhoudstafel p.1

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek p.3
1.1 Beschrijvend gedeelte p.3
1.1.1 Administratieve gegevens p.3
1.1.2 Archeologische voorkennis p.5
1.1.3 Onderzoeksopdracht p.5
1.1.4 Beschrijving geplande werken p.6
1.1.5 Werkwijze p.14
1.2 Assessmentrapport p.15
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied p.15
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied p.19
1.2.2.1 Historische context van Leuven p.19
1.2.2.1.1 De ijzertijd en Romeinse periode p.19
1.2.2.1.2 De vroege en volle middeleeuwen p.20
1.2.2.1.3 De late middeleeuwen en nieuwe tijd p.23
1.2.2.2. Het projectgebied en haar omgeving p.24
1.2.2.3. Cartografische gegevens p.25
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied p.31
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied p.33
1.2.5 Synthese p.34

Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen p.35
2.1 Gemotiveerd advies p.35
2.2 Programma van maatregelen p.36

Bibliografie p.37

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2017H238
Aanleiding:	De archeologienota werd opgemaakt voor een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor een projectgebied dat in een vastgestelde archeologische zone ligt. Het projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 571 m^2. Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 300 m^2 of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Vanessa Vander Ginst OE/ERK/Archeoloog/2015/00030, Studiebureau Archeologie bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Leuven, Bondgenotenlaan (fig. 1.1, 1.2 en 1.3) Bounding box: punt 1: x= 174100, y= 174538 punt 2: x= 174124, y= 174594 Leuven, Afd. 2, Sectie B, perceel 134P4
Periode uitvoering:	22 Augustus 2017
Relevante termen:	Leuven, stadscontext
Verstoorde zones:	Het terrein is ten zuiden bebouwd.

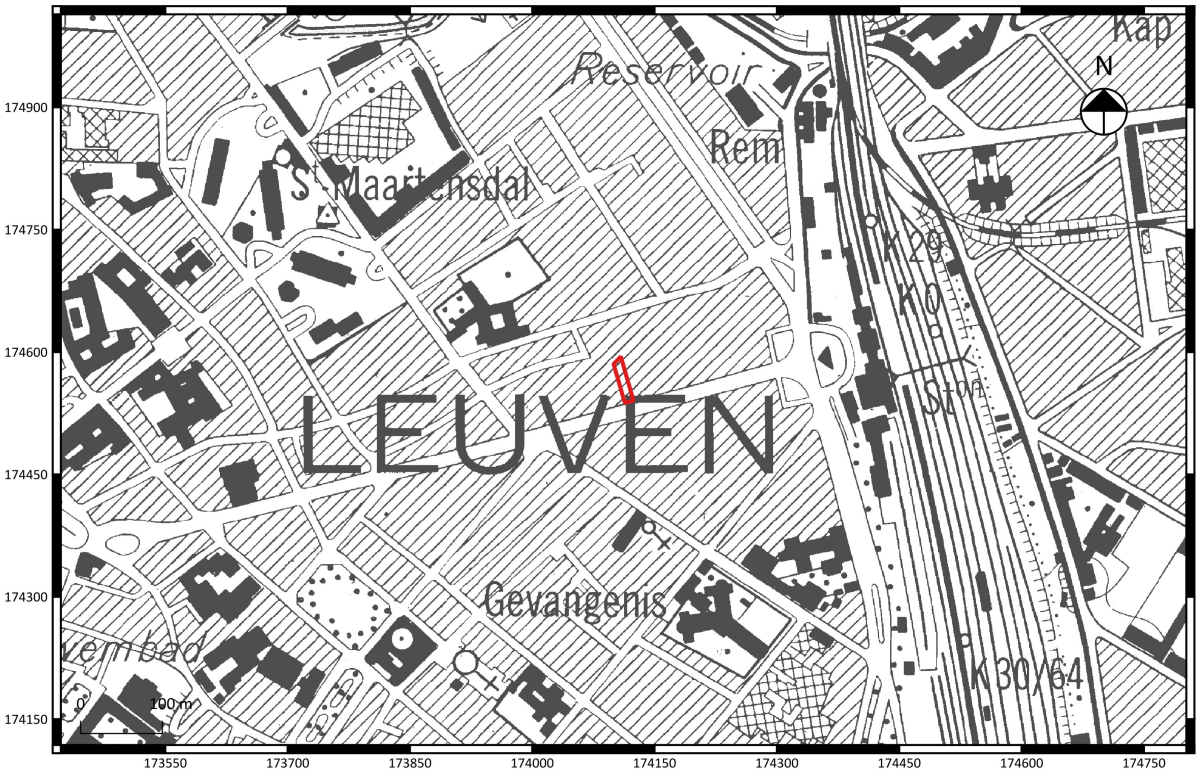

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

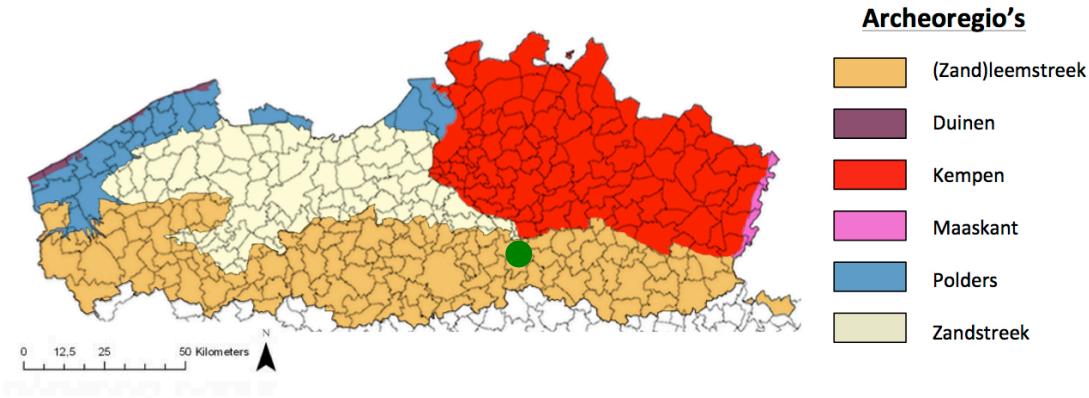

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's[1].

[1] https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie

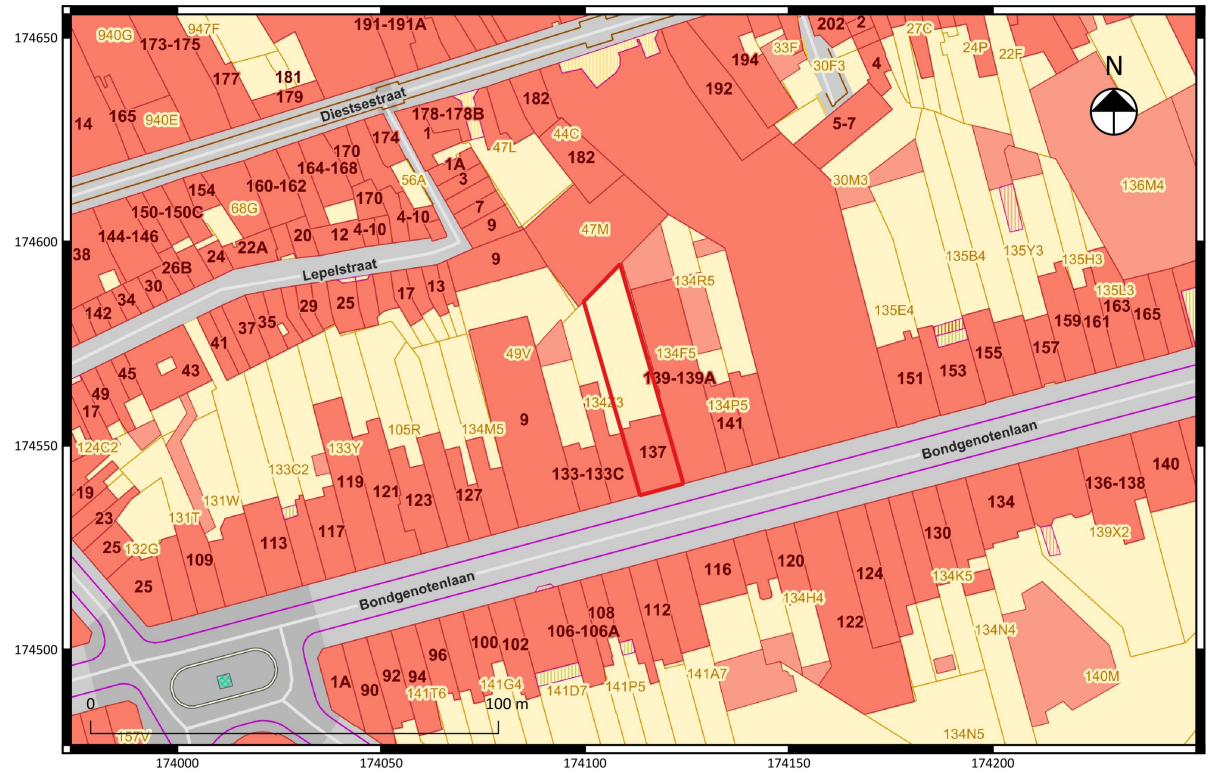

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Geen.

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke fasen aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem (bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek, veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.

- een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:
Geen

1.1.4 Beschrijving geplande werken[2]

Huidige situatie:

Het projectgebied beslaat een totale oppervlakte van 571 m^2 ingeplant met een rijwoning, nl. pand 137, met bijhorende achtertuin. Het pand huisvest een handelsruimte op de gelijkvloers met bovenliggend 10 studio's en is over de volledige lengte onderkelderd tot op een diepte van ca. 2,69 m onder het maaiveld (fig. 1.4 t.e.m. 1.9).

[2] De plannen en informatie werden aangeleverd en vertrekt door de opdrachtgever.

Fig. 1.4: Huidige terreingesteldheid

Fig. 1.5: Zicht op het pand vanuit de Bongenotenlaan

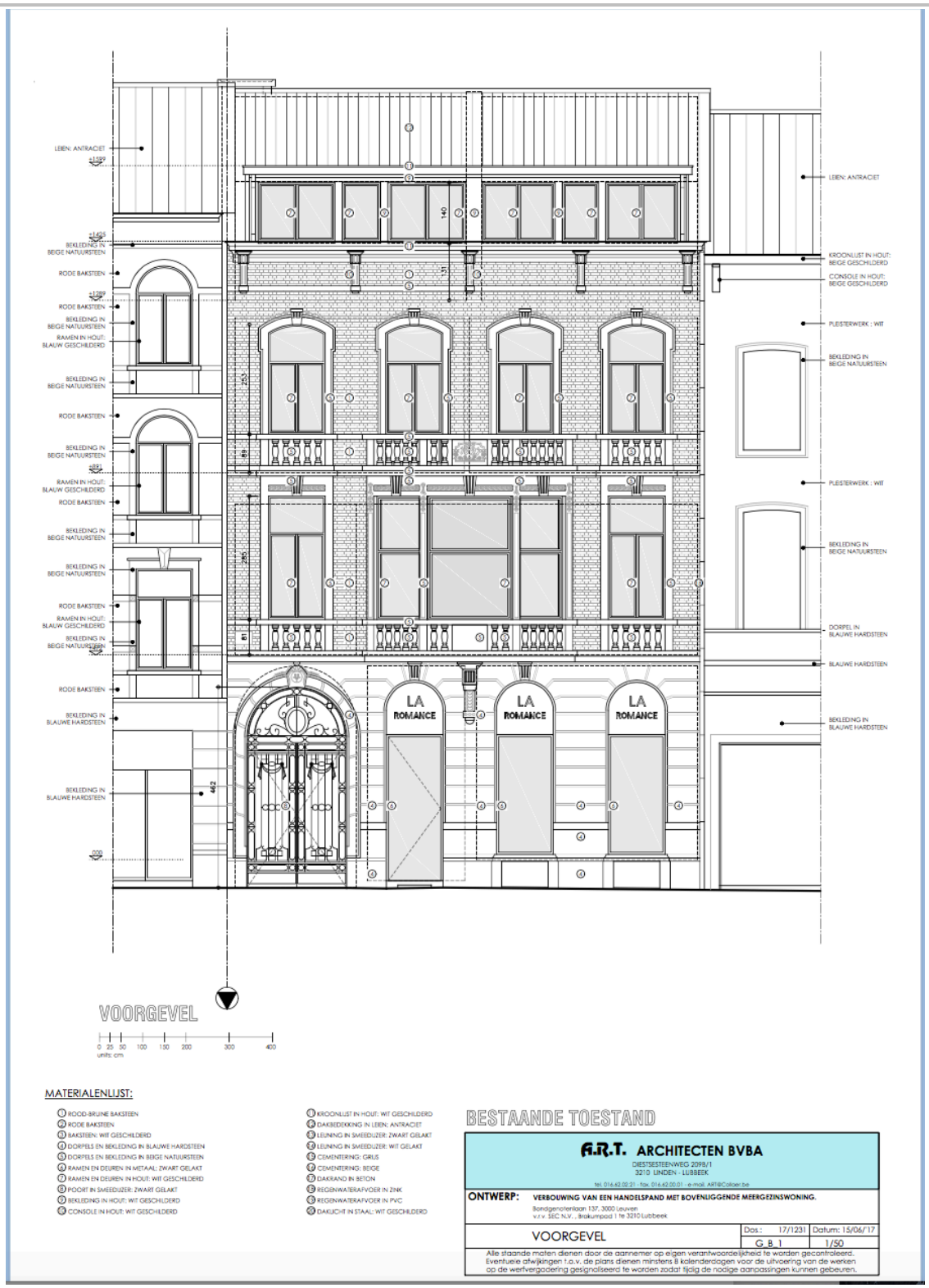

Fig. 1.6: Voorgevel van het bestaande pand

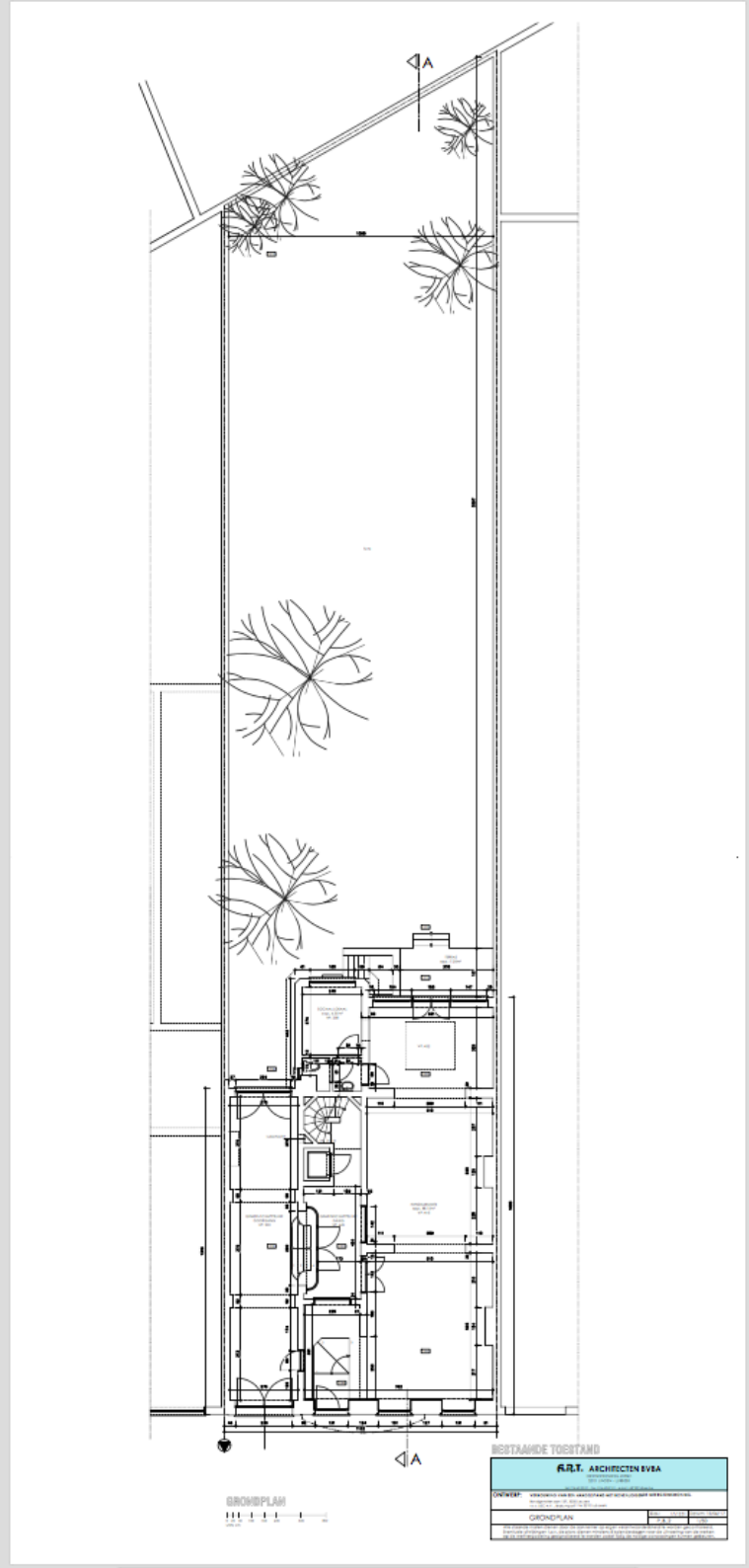

Fig. 1.7: Grondplan van de bestaande toestand

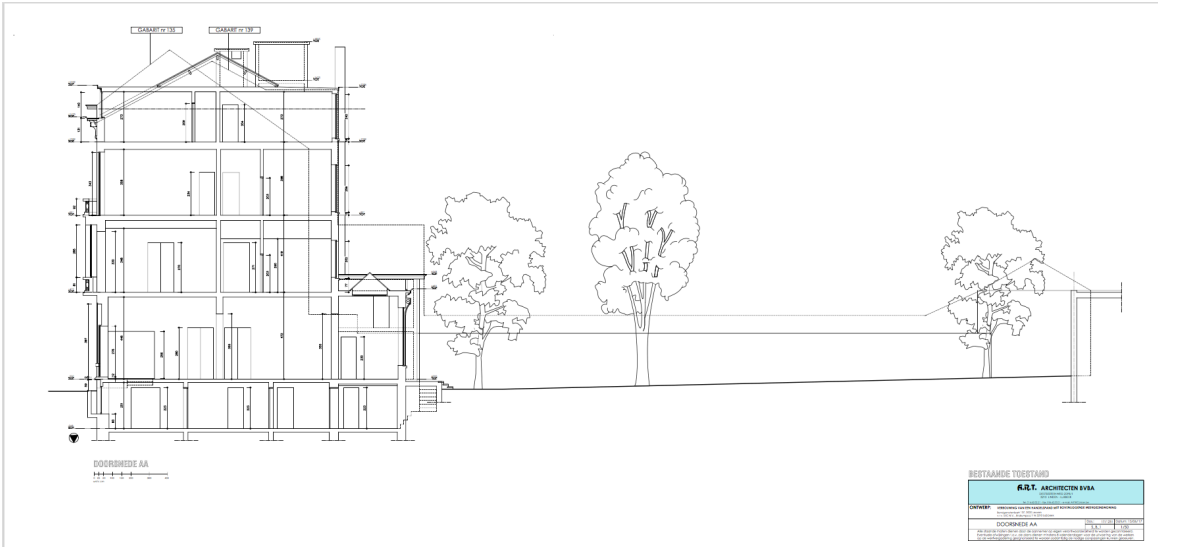

Fig. 1.8: Terreinsnede bestaande toestand

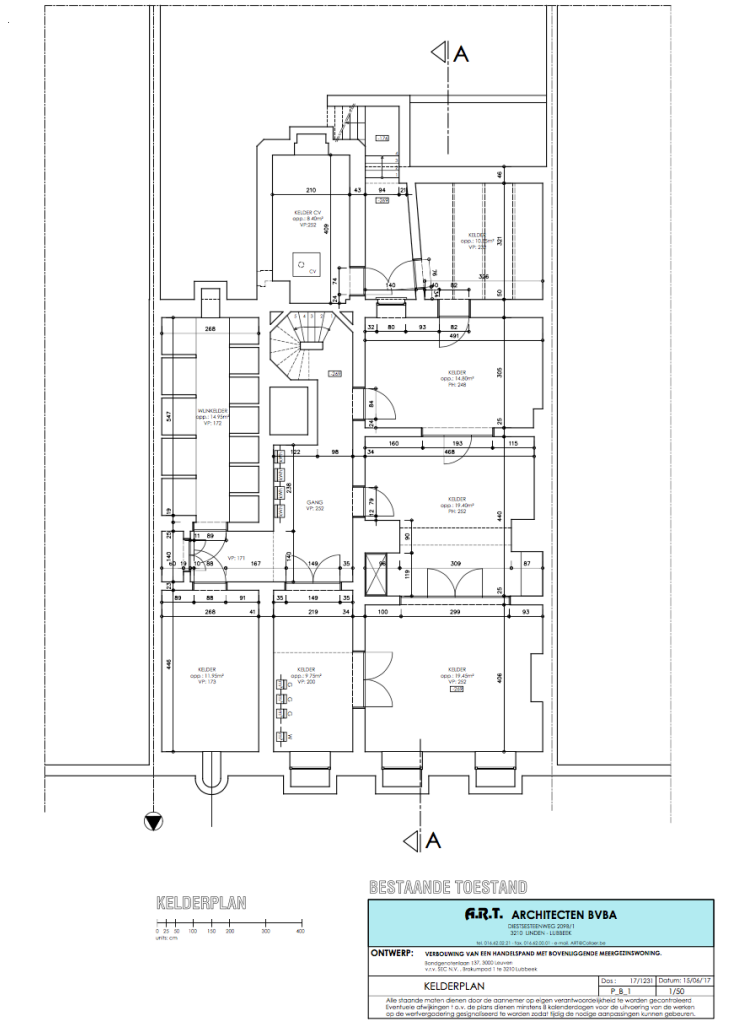

Fig. 1.9: Kelderplan bestaande toestand

Geplande werken:

Op basis van informatie van de initiatiefnemer bestaan de geplande werken uit een verbouwing van een bestaande woning. Hierbij wordt het tuinzone van het projectgebied met handelspand met bovenliggend 10 studio's en tuin volledig dichtbebouwd ten behoeve van een extra handelsruimte (fig. 1.10). Het nieuwbouwvolume, bestaande uit een handelsruimte van ca. 169,80 m^2 en een stockageruimte van 33,70 m^2, wordt aangelegd buiten de huidige contouren van de bestaande woning. Het nieuw aan te leggen complex wordt niet onderkelderd. Het terras achter de bestaande woning wordt omgevormd tot een overdekte patio met een totale oppervlakte van 25,90 m^2. In het noordwesten van de voormalige tuinzone worden twee fitsenrekken voorzien van elk 10 plaatsen.

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat enkel het huidige onbebouwde deel van het projectgebied, met een totale oppervlakte van ca. 230 m^2, onderhevig is aan graafwerkzaamheden. Het uiterst noordelijke deel van het terrein (met een oppervlakte van ca. 75 m2) was in het verleden (op het einde van de 20ste eeuw) wel reeds bebouwd (cfr infra). De oppervlakte van de onverstoorde bodem tussen deze voormalige bebouwde zone en de onderkelderde woning, die geroerd zal worden tijdens de geplande werken, blijft bijgevolg beperkt tot ca. 155m2 (roze zone op fig. 1.12).
De nieuwbouw gaat niet onderkelderd worden , maar krijgt een sleuffundering (fig. 1.11).

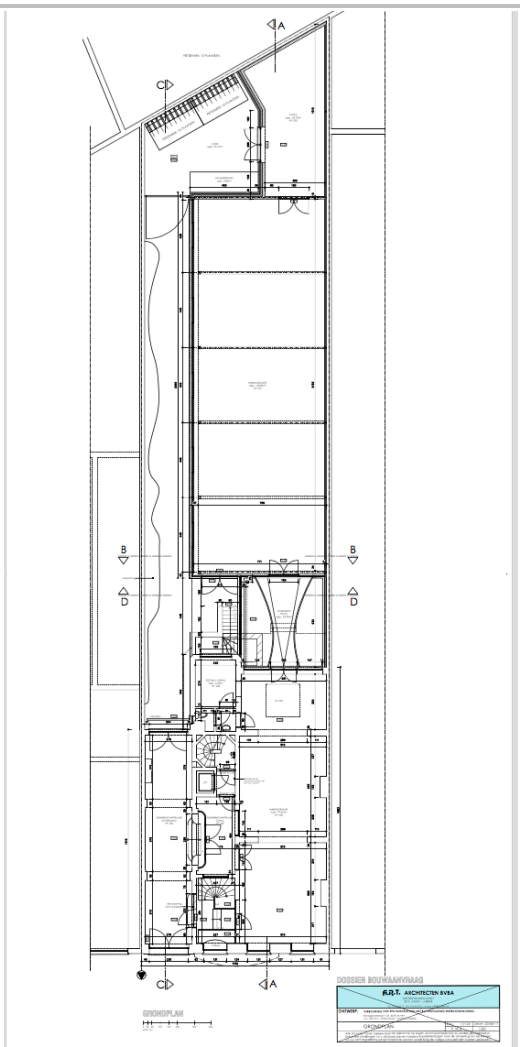

Fig. 1.10: Ontwerpplan van de geplande werken

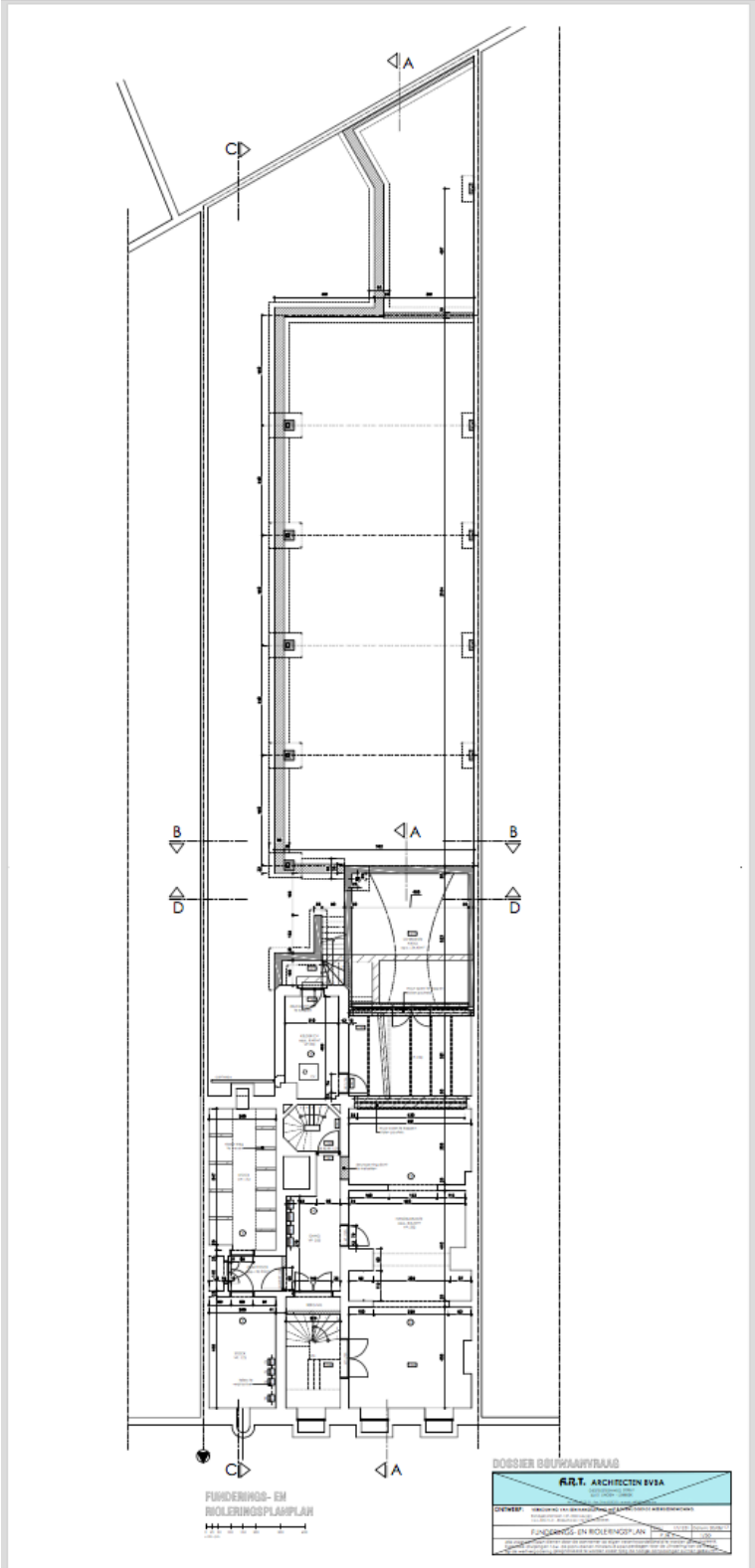

Fig. 1.11: Funderingsplan nieuwe toestand

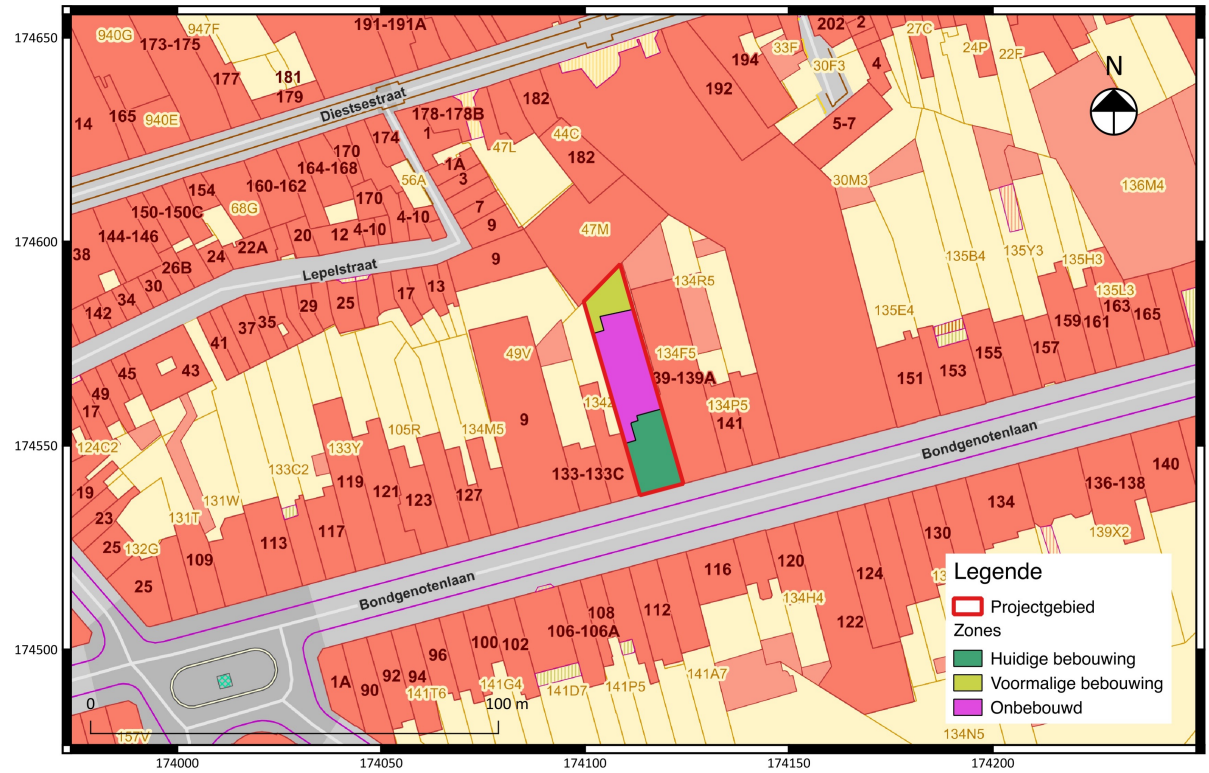

Fig. 1.12: Verstoringskaart: inschatting van de verstoringen op het terrein.

1.1.5 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online onderzocht via www.dov.vlaanderen.be. Op basis van de onderzochte kaarten werd gepoogd een duidelijk beeld te verkrijgen van de landschappelijke en bodemkundige ligging van het projectgebied (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.2.1 en art. 12.5.2.2). Hiervoor werd gebruik gemaakt van volgende kaarten:

- Bodemkaart
- Tertiair Geologische kaart
- Quartair Geologische Kaart
- Digitaal Hoogtemodel (DHM II)

De geomorfologische kaart kon niet worden geraadpleegd omdat deze enkel beschikbaar is voor de provincie West-Vlaanderen.

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties. Het historisch kaartmateriaal en luchtfoto's is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en bijkomend kaartmateriaal werd opgezocht via www.cartesius.be . Het gebruikte kaartmateriaal werd geselecteerd op basis van de nauwkeurigheid en de aanwezige geschiedkundige gegevens (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.1.2). Volgende kaartmateriaal en luchtfoto's werden geraadpleegd:

- Kaart van Guicciardini (ca. 1582)
- Atlas de Wit (1698)
- Ferraris, omstreeks 1771-1778
- Vandermaelen 1846-1854
- Topografische kaart 1891 en 1950
- Topografische kaart 1996
- Luchtfoto's (1971, 2000, 2016)

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de geschiedenis van het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk na te gaan. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan. Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt. Het kaartmateriaal wijst op een zeer lage bewoningsdensiteit in het verleden. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied situeert zich binnen de stadskern van Leuven, op ca. 300 m van het station van Leuven, en maakt deel uit van de archeo-regio van de zandleemstreek (fig. 1.2). Het terrein wordt begrensd door de Bondgenotenlaan in het zuiden en andere rijwoningen met tuintjes in het oosten en in het westen. Het onderzoeksgebied ligt op een hoogte van ca. 27-30 m TAW en situeert zich aan de steilrand van een plateau dat uitkijkt op de Dijle en de Vunt. Deze rivieren stromen ten westen van het projectgebied en maken deel uit van het Dijlebekken (fig. 1.13). Een detailweergave van het digitaal hoogtemodel (fig. 1.14) toont een graduele stijging van het noorden naar het zuiden van het projectgebied.

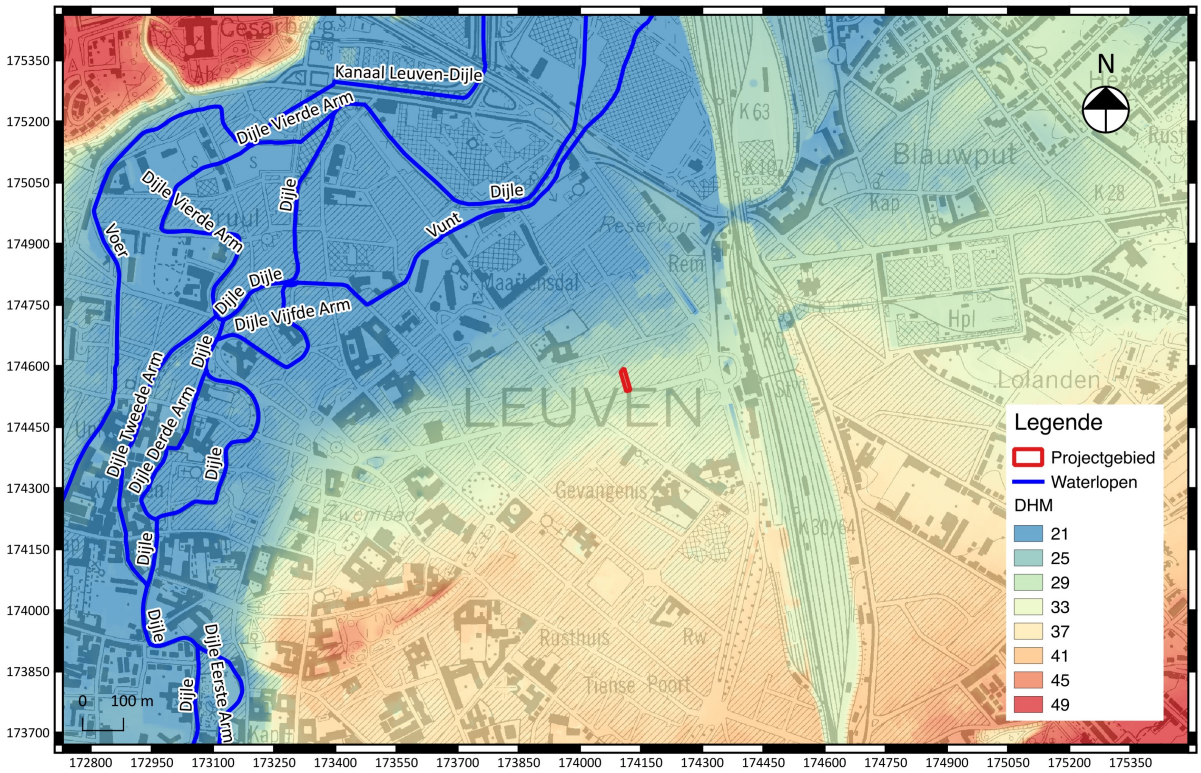

Fig. 1.13: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied.

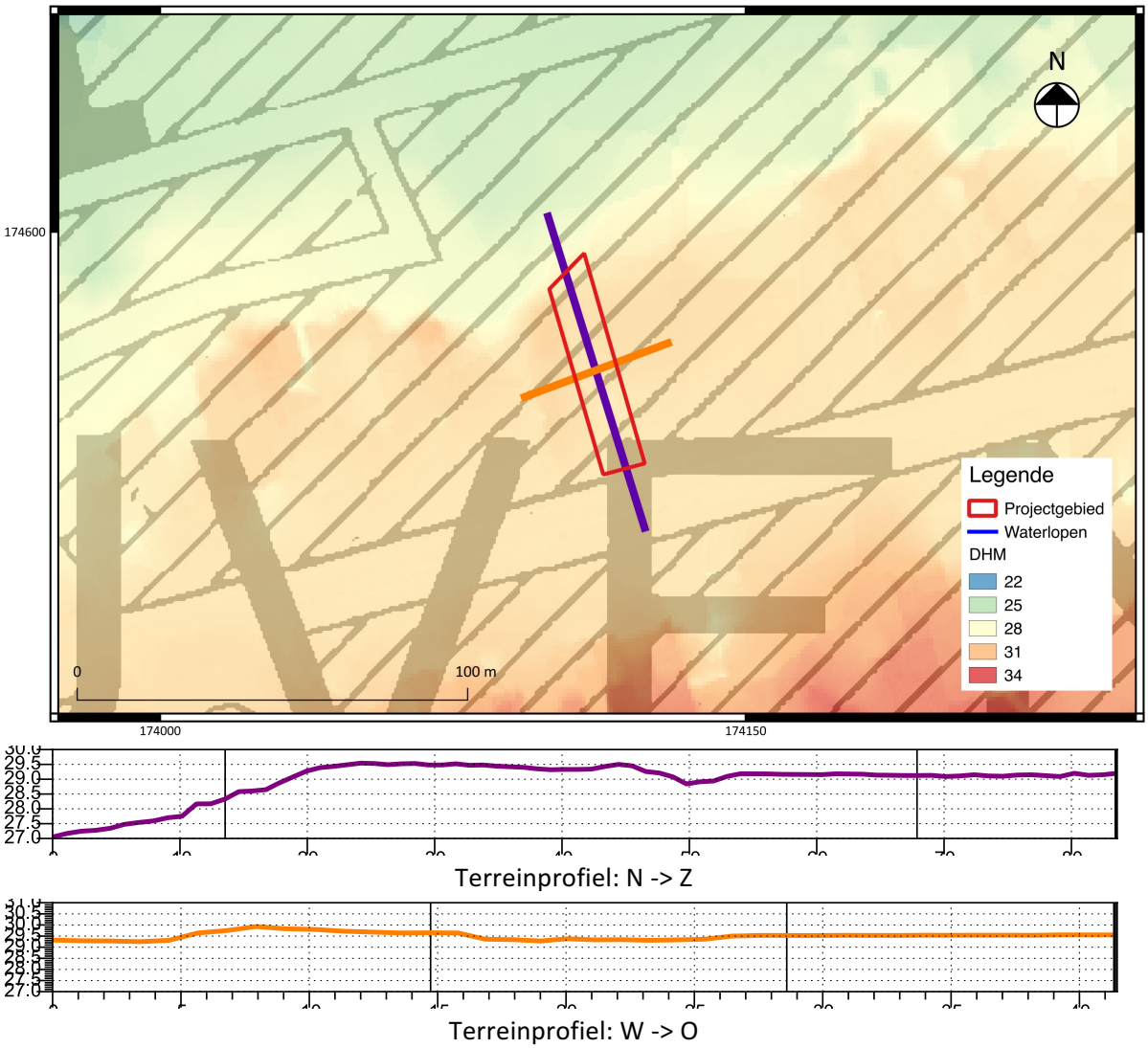

Fig. 1.14: Detail uit het digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied en terreinprofielen.

Volgens de gegevens van de bodemkaart ligt het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB) waardoor de bodem niet gekarteerd is (fig. 1.15). Nagenoeg het volledige centrum van Leuven staat gekarteerd als bebouwde zone (OB) op de bodemkaart. Dit zijn percelen die niet gekarteerd konden worden, vaak omwille van bewoning, tijdens de opmaak van de bodemkaart in de jaren ’50 -’70 van de 20ste eeuw. Dit wil niet per definitie zeggen dat de bodems verstoord zijn, al is deze kans uiteraard wel reëel, zeker voor het bovenste pakket.

Volgens de tertiairgeologische kaart bevindt zich onder het projectgebied de Formatie van Brussel (Br) (Midden Eoceen 49-41,2 miljoen). Het betreft bleekgrijs fijn zand, kalkhoudend, soms fossielhoudend met kiezel- en kalkzandsteenbanken (fig. 1.16).

De quartairgeologische kaart (fig. 1.17) geeft aan dat het onderzoeksgebied zich volledig binnen zone 1 bevindt. Deze omvat hellingsafzettingen van het Quartair, die mogelijk zijn afgedekt met eolische afzettingen, zand tot silt, uit het Weichseliaan, mogelijk vroeg-Holoceen.

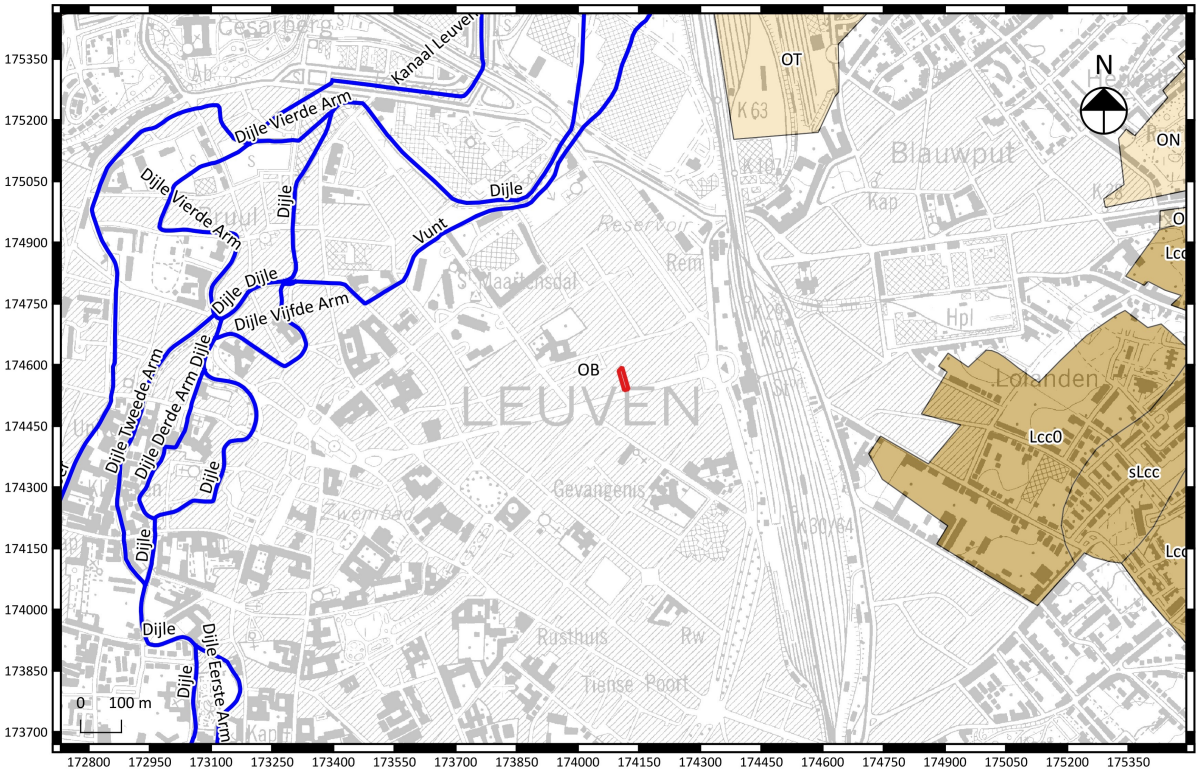

Fig. 1.15: Detail uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

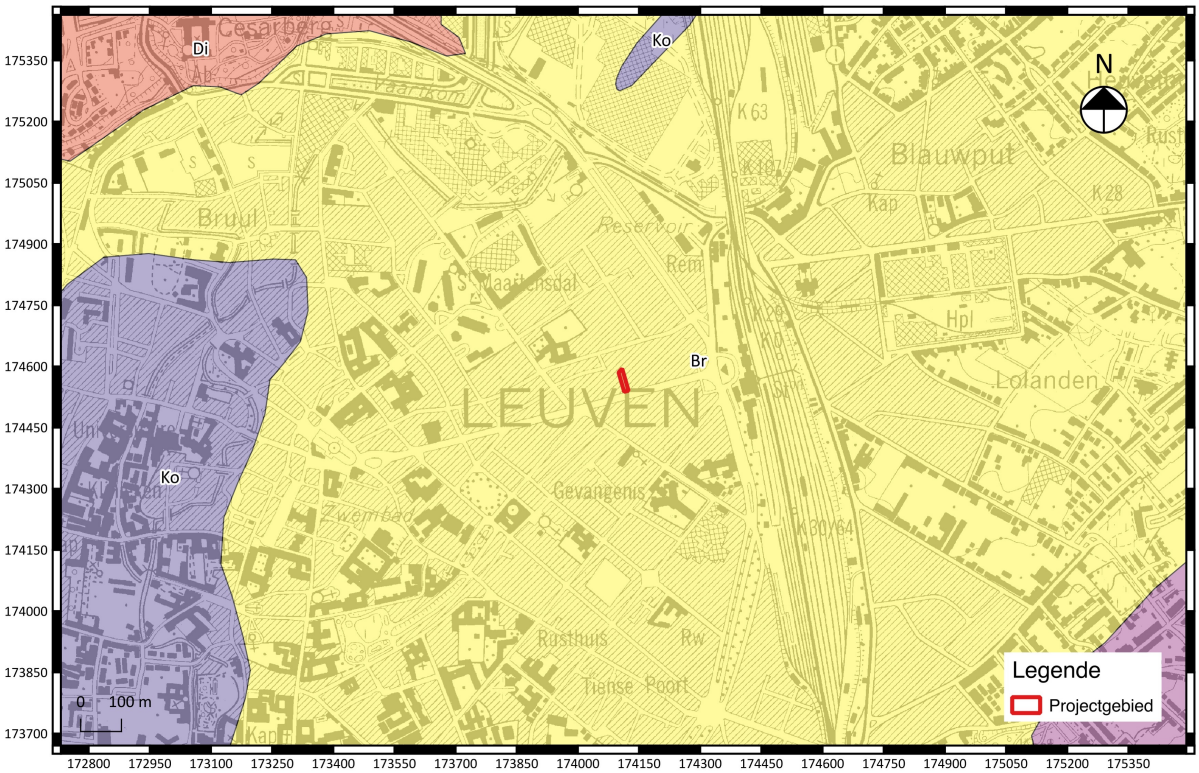

Fig. 1.16: Detail uit de tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

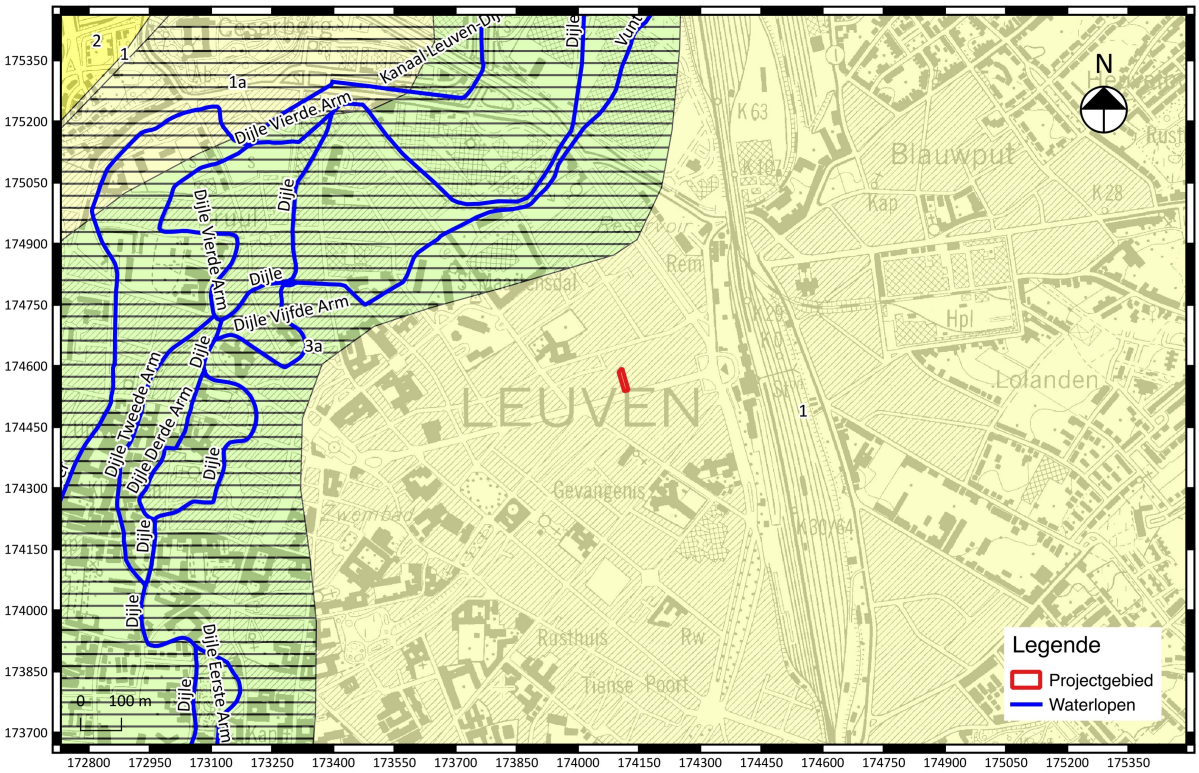

Fig. 1.17: Detail uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied en legende.

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

1.2.2.1 Historische context van Leuven

Het grondgebied van Leuven ligt op het raakpunt van drie geografische gebieden: de vlakte van Laag-België in het noorden, de heuvels van het Hageland in het oosten en het Brabantse leemplateau in het zuiden en het zuidwesten. De Dijle en haar bijrivieren snijden zich diep in het Brabantse plateau in, om vervolgens bij het verlaten van het plateau door de stad te stromen waar zich in de alluviale vlakte een aantal zijarmen en eilanden gevormd hebben. De stad zelf ontwikkelde zich zowel in de alluviale vlakte als op de hoger gelegen vervlakkingen van het plateau. Dit uit zich in steile hellingen tussen de beide stadsgedeelten[3].
De Dijlevallei vormde een natuurlijke doorgang tussen de heuvels en het plateau en was vanaf Leuven bevaarbaar.

Namen van waterlopen en nederzettingsnamen gaan vaak heel ver terug in de tijd. Volgens Gysseling zou de naam Dijle, oudste vermelding als *Thila* in 1008 teruggaan tot het tweede of eerste millennium voor onze tijdrekening. De oorspronkelijke naam zou opklimmen naar het Indo-europese *Tīrā*, wat "de moerassige" zou betekenen[4].
De naam van de stad Leuven klimt op tot *Lubaniom*, afgeleid van de persoonsnaam Lubanios ("de geliefde"). In een 11de-eeuwse kopie van de *Annales Vedastini* uit 884 is sprake van *Luvanium*[5].

1.2.2.1.1 De ijzertijd en Romeinse periode

Van de vroegste geschiedenis van het Leuvense is bijzonder weinig gekend. Tijdens de ijzertijd (650 v.C.-25 n.C.) kende de streek een verspreide bewoning van een eenvoudige landbouwbevolking die zich voornamelijk op de hoogtes langs de Dijlevallei vestigde. Een dergelijke nederzetting is de Kesselberg te Kessel-Lo, een westelijke uitloper van een Hagelandse heuvelrug aan de rand van de Dijlevallei, waar in 1959 opgravingen plaatsvonden van de omheiningswal en -gracht van de aristocratische hoogtenederzetting[6]. Recent werd op deze site ook een studieopdracht uitgevoerd in functie van een archeologische bescherming.
Toch blijft het beeld uit deze periode voor het Leuvense zeer vaag en zijn de vondsten beperkt. Er zijn weliswaar een aantal grafheuvels gekend in het Meerdaalbos, maar nederzettingssporen kwamen tot nu toe amper aan het licht.

In de Romeinse periode bleef de Dijle de grens tussen de Civitas Nerviorum en de Civitas Tungrorum. In deze periode ligt het grondgebied van de latere stad Leuven buiten de grote verbindingswegen

[3] Van Uytven 1980: 15-18.
[4] Van Uytven 1980: 9-10.
[5] Van Uytven 1980: 10.
[6] Van Uytven 1980: 33-37. Vandekerchove 1996: 37-38.

van Noord-Gallië die een verbinding beogen van het Rijnland en de Noordzee. De ruggengraat van het wegennet vormt de weg Keulen-Boulogne, die over Tongeren, Bavai en Doornik loopt. Een tweede weg liep via Tongeren, Tienen, Duisburg, Kester en Kortrijk, met een aftakking die vanuit Tienen westwaarts over Leuven en Elewijt loopt. Deze weg zou terug te vinden zijn als 'Roomse Baan' te Lovenjoel, als 'Heirbaan' te Bierbeek en als 'Oude Tiense baan' en 'Steenstraat' te Leuven zelf[7].
Bij de kruising van deze plaatselijke Romeinse weg Elewijt-Tienen met de Dijle zou een baanpost (*mansio*) ontstaan zijn die een attractiepool vormde voor de plaatselijke bevolking om zich te vestigen voor ambachtelijke en commerciële activiteiten[8].
Bij opgravingen in de Brusselsestraat in de vroege jaren '80 van de 20ste eeuw, met name in het Augustinessenklooster en bij het Sint-Pietersziekenhuis, zijn de tot nu toe oudste bewoningssporen van Leuven ontdekt. Ze zijn ongeveer tussen 70 en 250 n.C. te dateren. Deze vondsten, onder meer bouwmateriaal, een betonvloer en fragmentair aardewerk, kunnen volgens Provoost wijzen op een nederzetting die minstens gedeeltelijk in steen was opgetrokken. IJzerslakken en lokaal aardewerk getuigen van ambachtelijke activiteit[9].
In de vruchtbare leemstreek rond Leuven bevinden zich sporen van agrarische activiteit, zoals onder meer de villa op het Stenen Kruis te Bierbeek en hebben de Romeinen actief in het landschap ingegrepen door de aanleg van de *centuriatio*, een oude vorm van percelering. Zowel ten zuidoosten als ten zuidwesten van Leuven zijn hiervan veel sporen bewaard gebleven[10].

1.2.2.1.2 De vroege en volle middeleeuwen[11]

De periode tussen de laat-Romeinse tijd en het einde van de 9de eeuw is eveneens zeer slecht gekend. In de literatuur wordt soms gewag gemaakt van het bestaan van een Merovingische vicus die in de 8ste eeuw door Sint-Hubertus van Luik bezocht zou worden[12]. Mogelijk gaat de stichting van de Sint-Pieterskerk tot deze periode terug.

Omstreeks 800 werden de Frankische gebieden door Karel de Grote uitgebreid en geconsolideerd maar na de dood van Karels zoon Lodewijk de Vrome in 840 werd het rijk onder diens drie zonen verdeeld. Midden-Francië, ook wel Lotharingen, naar Lotharius (de zoon van Lodewijk), omvatte hoofdzakelijk de Nederlanden, het oosten van Frankrijk en grote delen van Noord-Italië. In 855 werd dit gebied nogmaals in drie delen opgedeeld. Eén van deze delen, het koninkrijk Lotharingen, omvatte ongeveer de huidige Benelux, het Nederrijngebied en de Elzas-Lotharingen.
Geleidelijk aan verloor het gebied een deel van zijn zelfstandigheid. Reinier Langhals (910-915) erkende beurtelings het gezag van de Duitse en de Franse koning en wendde zich uiteindelijk tot de Duitse koning. Hierdoor werd Lotharingen een deel van het Duitse Rijk. Lotharingen kreeg in 923 de

[7] Van Uytven 1980: 39.
[8] Vandekerchove 1996: 51.
[9] Provoost 1982: 44. Vandekerckove 1996: 105.
[10] Vandekerchove 1996: 42.
[11] Voornamelijk Van Uytven 1980 en Vandekerchove 1996.
[12] Lemaire 1971: 216.

status van hertogdom en in 977 werd het opgesplitst in twee nieuwe hertogdommen, Opper- en Neder-Lotharingen (fig. 1.18).

Omstreeks 870 is Leuven de hoofdplaats van een gelijknamig graafschap dat zich hoofdzakelijk uitstrekte tussen de Dijle en de Demer. In 884 zouden de Noormannen een Karolingische burcht (ten hove) innemen en er hun winterkamp vestigen[13]. In 891 worden de Denen door de Duitse koning Arnulf van Karinthië definitief verslagen. Naar aanleiding van deze veldslag wordt Leuven voor het eerst in geschreven bronnen vermeld. Rond 900 vermeldt abt Regino von Prüm '*Lovon*' in zijn '*Chronicon*'. De annalen van de abdij van Fulda beschrijven zowel het Noormannenkamp te Leuven als de veldslag van 891. Uit deze annalen kan worden opgemaakt dat het leger van Arnulf de Dijle overstak, waaruit kan worden afgeleid dat het Noormannenkamp zich op de linkeroever van de rivier bevond.
Algemeen wordt aangenomen dat de burcht één van de eerste woonkernen -'Ten Hove'- vormde waarrond de stad zal groeien. De andere kern zou zich op de rechteroever bevinden, op het kruispunt van land- en waterwegen, in het huidige stadscentrum.

Fig. 1.18: De opsplitsing in de hertogdommen Opper- en Neder-Lotharingen.

[13] Vandekerchove 1996: 69

De eerste gekende graaf van Leuven (zie tabel 2.1) is Lambert I met de Baard (1003-1015), achterkleinzoon van Reinier. Door een geslaagde huwelijkspolitiek wist Lambert I ook het graafschap Brussel (tussen de Dijle en de Zenne) in de Brabantgouw te verwerven. In 1085-1086 werd daar door de Duitse keizer Hendrik IV voor Hendrik III van Leuven in leen een tweede graafschap (tussen de Zenne en de Dender) in de Brabantgouw aan toegevoegd onder de vorm van een landgraafschap. Dit landgraafschap werd in 1183 tot hertogdom verheven.

In 1106 werd het hertogdom Neder-Lotharingen door de Duitse keizer aan Godfried I van Leuven in leen gegeven. Als ambtsleen zat hierin ook het markgraafschap Antwerpen vervat. Nadat in 1190 het hertogschap van Neder-Lotharingen al haar gezag werd ontnomen door de Duitse keizer, mochten de graven van Leuven in ruil voor dit verlies het hertogelijk gezag binnen hun territorium uitoefenen. Zo ontstond het hertogdom Brabant.

Sinds de 11de eeuw ontwikkelde Leuven zich tot een plaats van betekenis. Deze groei hangt samen met de gunstige ligging aan het kruispunt van de handelsroute Boulogne-Brugge-Keulen en de van hieruit bevaarbare Dijle enerzijds en met de opgang en de expansiepolitiek van de Leuvense graven anderzijds.
Lambrecht I met de Baard (ca. 950/977-1015), de eerste erfelijke graaf van Leuven, maakt Leuven immers tot het centrum van zijn feodaal bezit en zijn verblijfplaats. Onder zijn bewind werd een nieuwe burcht gebouwd op ’s Hertogeneiland, gelegen tussen de twee Dijlearmen. Tevens werd de romaanse Sint-Pieterskerk opgericht.
Godfried I had een duidelijke politiek die erop gericht was te komen tot een beter bestuurbaar kerngebied met een gelijkmatige(re) bevolking en een evenwichtige bedrijvigheid. Leuven speelde in dit alles een centrale rol als hoofdstad van het graafschap. Godfried I besteedde uitgebreid aandacht aan Midden-Brabant om zo de bestaande handels- en bevolkingsconcentraties in het westen en het oosten met elkaar te verbinden. Een middel om de bedrijvigheid te verhogen in deze gebieden was de stichting van nieuwe of de begunstiging van bestaande kloosters[14].

Graven van Leuven en Brussel	
1003-1015	Lambert I met de Baard
1015-1038	Hendrik I
1038-1041	Otto
1041-1054	Lambert II
1054-1079	Hendrik II
1079-1095	Hendrik III
Landgraven van Leuven	
1085-1095	Hendrik III
1095-1139	Godfried I

[14] Van Uytven 1980: 55-57.

1139-1142	Godfried II
1142-1190	Godfried III
Hertogen van Brabant	
1183/84-1235	Hendrik I van Brabant
1235-1248	Hendrik II van Brabant
1248-1261	Hendrik III van Brabant
1261-1267	Hendrik IV van Brabant
1267-1294	Jan I van Brabant
1294-1312	Jan II van Brabant
1312-1355	Jan III van Brabant
1355-1406	Johanna van Brabant

Tabel 2.1: Overzicht van de genealogie van de graven van Leuven en hertogen van Brabant tot het begin van de 15de eeuw.

In 1150 zou Leuven het marktprivilege toegekend krijgen en enige tijd later wordt de eerste stenen stadswal rond Leuven opgetrokken. In het centrum, in de buurt van de huidige Oude Markt, ontwikkelde zich een handelswijk, met speciale verkoophuizen of hallen. De voornaamste handelaars en werklieden en de hertogelijke leenmannen verenigden er zich onder de bescherming van de Sint-Pieterskerk. Zij werden de Sint-Pietersmannen genoemd en door een jaarlijkse cijns te betalen werden zij vrije burgers.
De Leuvense handel zou gaandeweg het lokale niveau overstijgen en werd ingeschakeld in de grote handelsstromen die sinds de 11de eeuw West-Europa doorkruisten. De wolproductie neemt een hoge vlucht in de tweede helft van de 13deeeuw. Leuvense kooplui kochten de grondstof in Engeland en voerden de afgewerkte producten uit naar Engeland, Frankrijk, het Heilig Roomse rijk en het Duitse hinterland[15]. De bloei zou tot ongeveer het midden van de 14 de eeuw duren.

1.2.2.1.3 De late middeleeuwen en nieuwe tijd[16]

De burcht op ’s Hertogeneiland wordt in de 13de eeuw door de hertogen van Brabant (Hendrik I) een tweede maal verplaatst, ditmaal naar de Keizersberg.
Een tweede ringmuur (1356) omsluit een veel groter gebied, dat nooit volledig volgebouwd geraakt en dat wordt ingenomen door industriële vestigingen en door landbouwuitbatingen, waaronder de wijncultuur. Op het einde van de 14de eeuw bereikt de Brabantse hoofdstad haar definitieve ontwikkeling.
Met de troonsbestijging van hertog Jan I (1268-1294) is de rol van Leuven als hertogelijke residentie uitgespeeld ten voordele van Brussel. Door de stichting van de universiteit in1425 wint de stad opnieuw aan prestige. Theoretisch bezit Leuven nog een zekere voorrang in Brabant, aangezien de officiële installatie van de Brabantse hertog nog steeds hier plaatsvindt.

[15] Van Buyten e.a. 1975: 19.
[16] Voornamelijk Van Uytven 1980, Van Uytven 1998 en Vandekerchove 1996.

De zone van de huidige Grote Markt zou in de loop van de 15de eeuw aangelegd worden. Naast het vervangen van de romaanse Sint-Pieterskerk door een gotische, werden ook het stadhuis en het Tafelrond in gotische stijl opgetrokken.
Het laatste kwart van de vijftiende eeuw zou voor Leuven nefast zijn. De politieke macht van Leuven krijgt de doodsteek in 1489, met de overwinning van de Bourgondische Hertog Maximiliaan van Oostenrijk op de opstandige Vlaamse en Zuid-Brabantse steden. Vanaf nu wordt de leiding gedragen door Brussel en Antwerpen en vooral door de hoge adel.

Met de blijde inkomst van Filips de Schone te Leuven begint voor de stad een periode van herstel. Zij zal haar vroegere grootheid echter nooit evenaren.
Ook de 16de eeuw was een periode van economisch verval. De 17de eeuw is een periode van stagnatie. De 18de eeuw wordt niet enkel gekenmerkt door de bouw van universitaire gebouwen, abdijen en kloosters, maar ook door de vernieuwing van de economische infrastructuur met de aanleg van een steenwegennet en het kanaal Leuven-Dijle (de Leuvense Vaart).

Het uitzicht van de stad zou vooral beginnen te veranderen in de tweede helft van de 19de eeuw. De eerste spoorverbindingen zagen het licht. Het stadsbestuur zou tussenkomen in de urbanistische ontwikkeling van de stad en een eigen architect aanstellen, François-Henri Laenen (1801-1849).
In 1914 bij het begin van de Eerste Wereldoorlog werd Leuven zwaar beschadigd door brandstichting door de Duitse troepen. Een groot deel van het stadscentrum, met o.m. de Oude Markt, de Sint-Pieterskerk en de Stationsstraat (de huidige Bondgenotenlaan) werden verwoest.
De bombardementen van de Geallieerden tijdens de Tweede Wereldoorlog in 1944, richtten andermaal veel schade aan.

1.2.2.2 Het projectgebied en haar omgeving

Het projectgebied situeert zich in de stationsbuurt van Leuven, en ligt aan de Bondgenotenlaan, die het station met de binnenstad verbindt (fig. 1.19).

Deze wijk vormde het onderwerp van een 19de-eeuwse grootschalige herstructurering van de stad tussen de Diestse- en de Tiensestraat bedoeld om de binnenstad te verbinden met de stationsbuurt. Er werd een rastervormig stratenpatroon aangelegd waarvan de Bondgenotenlaan als hoofdas fungeerde. De Bondgenotenlaan is de eerste straat die gerealiseerd werd binnen het geheel der straten die in het oostelijke stadsontwikkelingsgebied rastervormig werden aangelegd volgens het in 1839 goedgekeurde rooilijnenplan van toenmalig stadsarchitect F. H. Laenen. De totstandkoming van deze laan gebeurde fasegewijs. Met de aanleg van de Bondgenotenlaan (toen nog de "Statiestraat") wilde de Stad - als ontdubbeling van de smalle en bochtige Diestsestraat - een brede, snelle en waardige verbinding creëren tussen het aan de periferie nieuw ingeplante station (1839) en de bebouwde historische binnenstad. [17]

[17] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/109530

Tijdens beide wereldoorlogen kreeg dit stadsdeel zwaar te lijden onder de bombardementen, waarbij een groot aantal gebouwen werden vernield. Het pand op het projectgebied zelf maakt deel uit van een reeks apartementsgebouwen met handelsfunctie op de begane grond te dateren na de grote verwoestingen van Wereldoorlog II.

Fig. 1.19. Oude postkaart met zicht op de Bondgenotenlaan

1.2.2.3. Cartografische gegevens

Verscheidende historische kaarten brengen de urbane ontwikkeling en lokale bewoningsgeschiedenis van Leuven in beeld[18]. Historische kaarten tonen aan dat het projectgebied steeds gelegen was in een zone die tot in de 19de eeuw een lage densiteit aan bebouwing kent. Zowel de kaart van Guicciardini (ca.1582: fig. 1.20) als de Atlas de Wit (ca. 1698: fig. 1.21) tonen hoe het projectgebied onderdeel uitmaakt van landbouw/tuinbouw perceeltjes achter de bewoning aan de Diestsestraat. Op de kaart van Ferraris uit 1777 (fig. 1.22) is duidelijk te zien dat het projectgebied in een landbouwzone ligt achter de bewoning geconcentreerd rond de Diestsestraat. De omtrek van de tweede stadswal rond Leuven werd zo ruim genomen dat bepaalde delen binnen de stadsmuur nog eeuwenlang onontwikkeld bleven en werden gebruikt als land- en tuinbouwgronden. De 19de-eeuwse kaart van Vandermaelen (fig. 1.23) toont hoe dit stadsdeel in ontwikkeling is gebracht. Naast een rastervormig stratenpatroon is enige vorm van bebouwing zowel zowel binnen het projectgebied als

in de dichte omgeving zoek. De eerste gebouwen op het projectgebied zijn pas te zien op een topografische kaart uit 1891 (fig. 1.24). Op het projectgebied staan twee gebouwen afgebeeld, één ter hoogte van de Bondgenotenlaan en één ten noorden van het terrein (vermoedelijk een bijgebouw van het pand aan de straatkant). Op een topografische kaart uit 1950 (fig. 1.25) is te zien hoe deze zone volgebouwd werd. Op deze kaart is de noordzijde van het projectgebied als bebouwd weergegeven. Ook op de luchtfoto uit 1971 lijkt in het noorden een kleine bebouwing aanwezig te zijn (fig. 1.26). Op de luchtfoto's uit 2000 en 2016 (fig. 1.27 en 1.28) lijken in de tuinzone grote bomen te staan.

Uit de compilatie van het historisch kaartenmateriaal blijkt dat het projectgebied in een zone ligt dat voor de 19de eeuw een lage densiteit aan bebouwing kent. Vanaf de 19de eeuw wordt het oostelijke stadsdeel systematisch bebouwd.

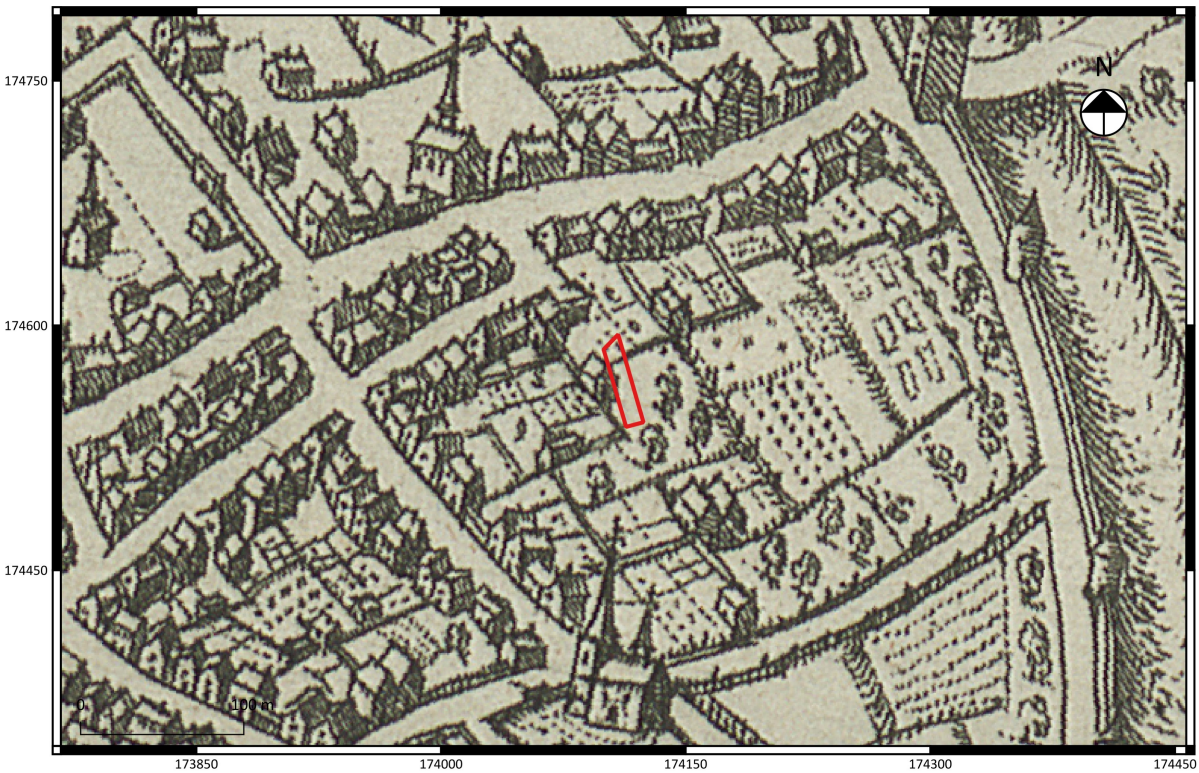

Fig. 1.20: Uittreksel uit de kaart van Guiccardini (Ca. 1582) met situering van het projectgebied.

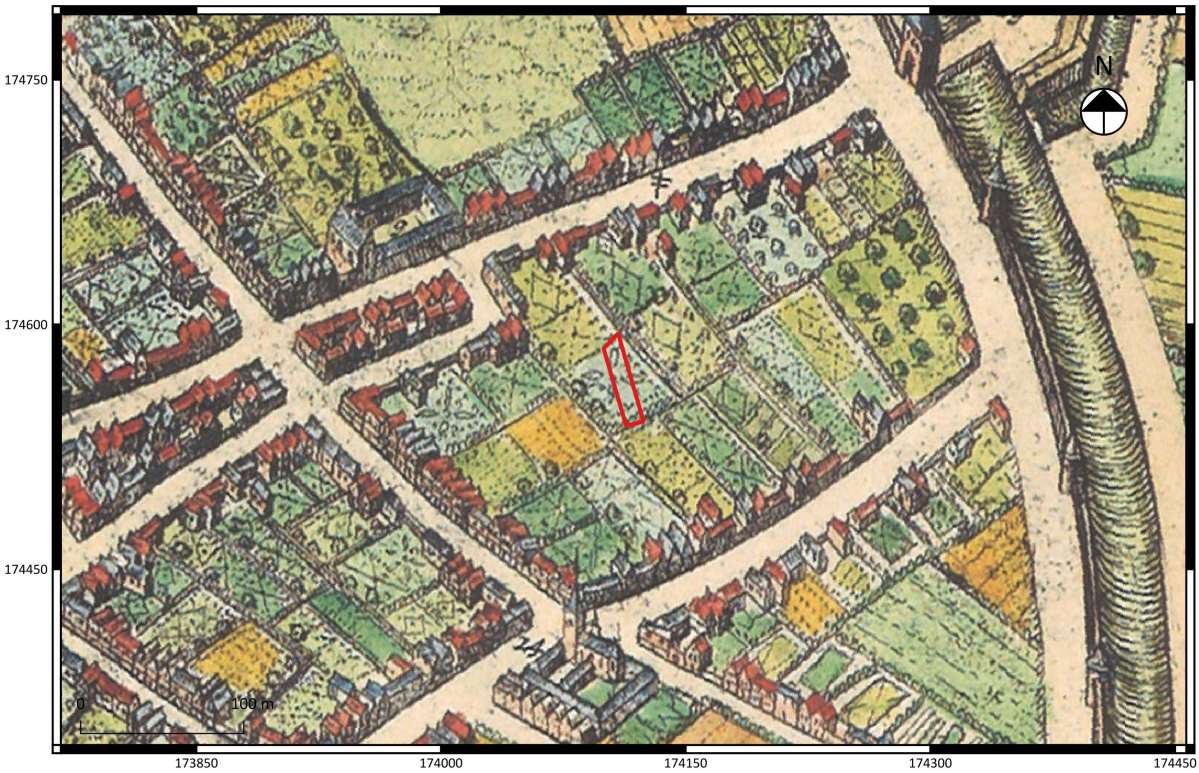

Fig. 1.21: Uittreksel uit de Atlas de Wit (Ca. 1698) met situering van het projectgebied.

Fig. 1.22: Uittreksel uit de Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.23: Uittreksel en detail uit de kaart van Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied.

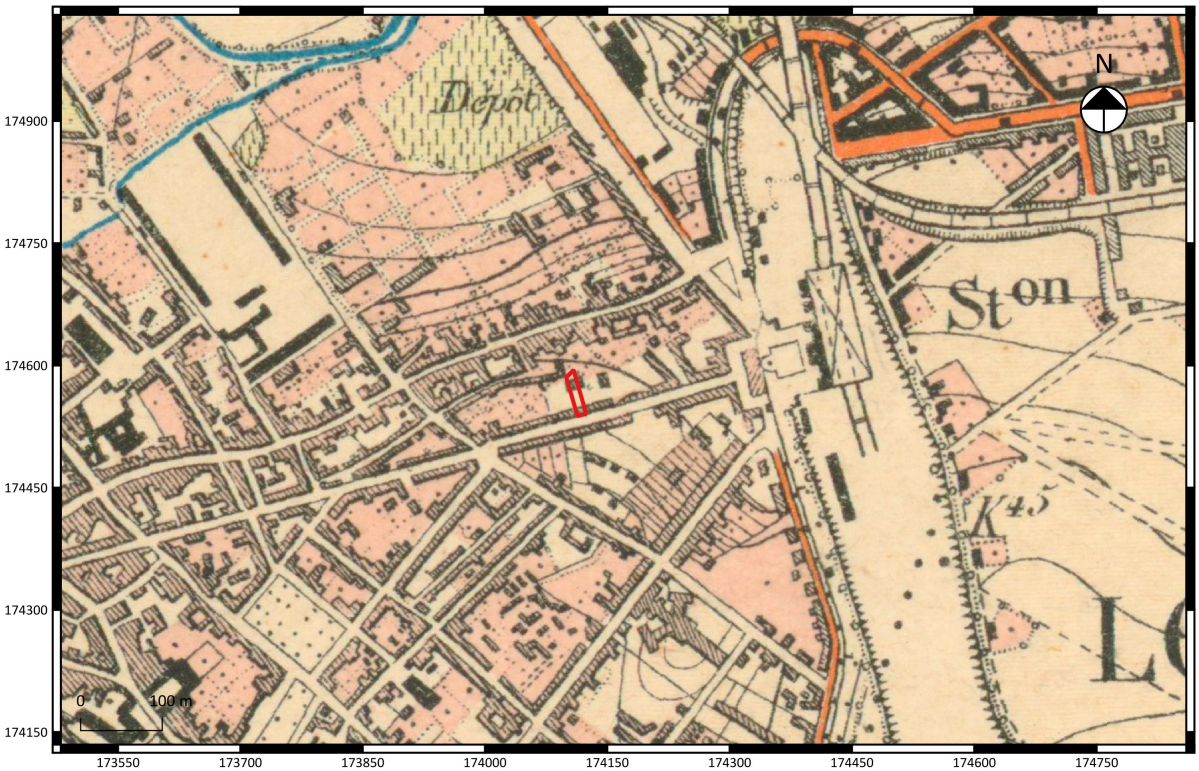

Fig. 1.24: Uittreksel uit een topografische kaart uit 1891 met aanduiding van het projectgebied.

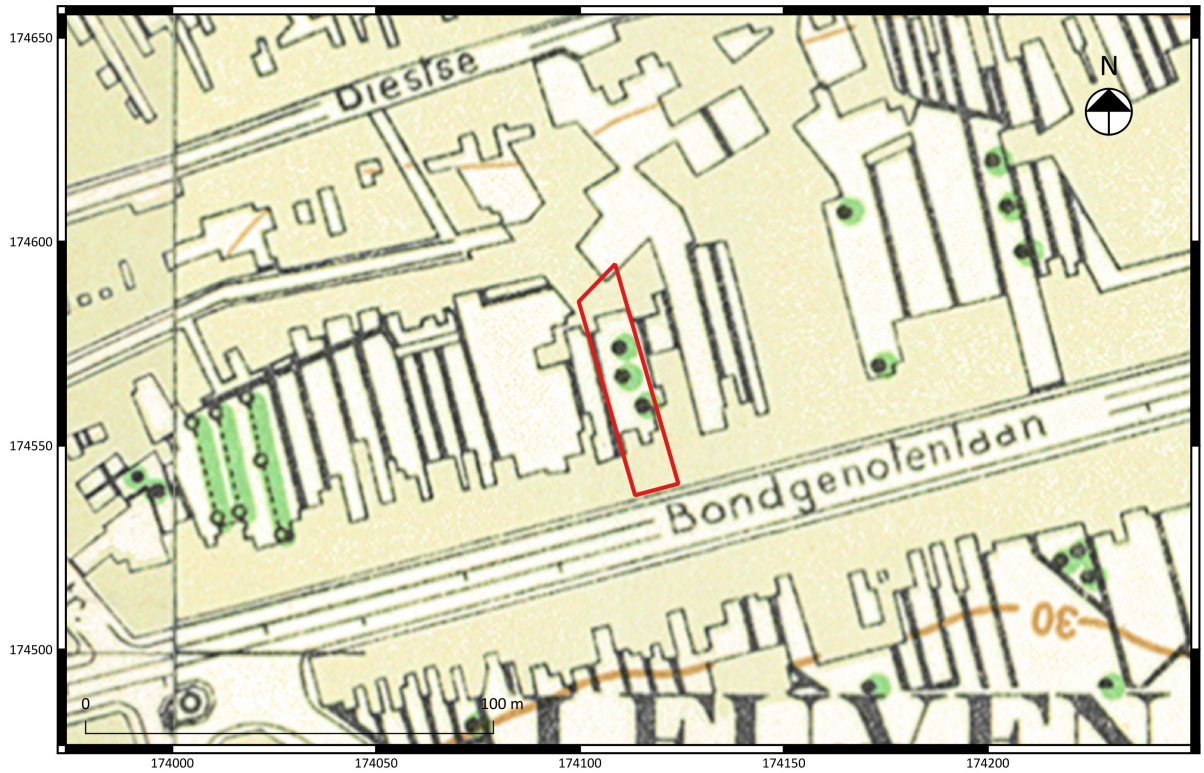

Fig. 1.25: Uittreksel uit een topografische kaart uit 1950 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.26: Luchtfoto van 1971 (detail) met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.27: Luchtfoto van 2000 (detail) met aanduiding van het projectgebied.

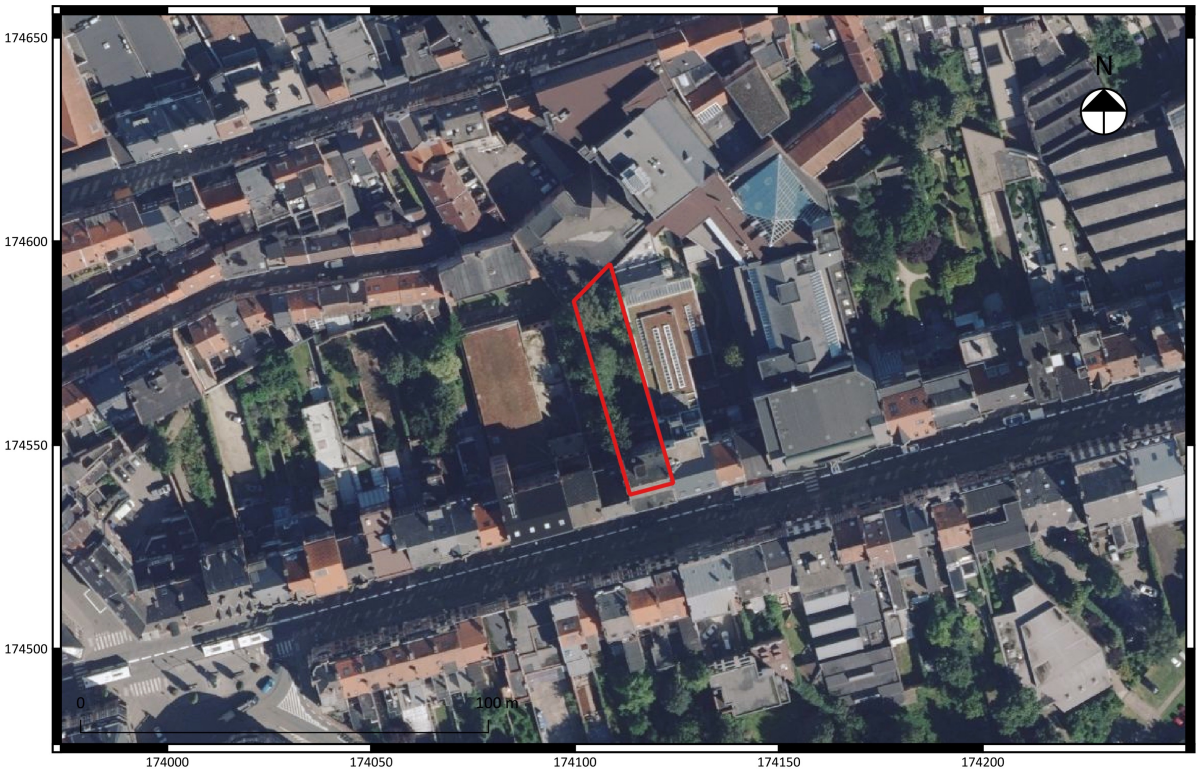

Fig. 1.28: Luchtfoto van 2016 (detail) met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

Volgens de gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) zijn in de omgeving van het projectgebied verschillende gekende archeologische vindplaatsen aanwezig (fig. 1.29). Het projectgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de historische stadskern van Leuven. Het projectgebied ligt in de zone tussen de tweede stadsomwalling (**CAI207249**) en de eerste stadsomwalling (**CAI833**) van Leuven.

In de ruime omgeving van het projectgebied vermeld de CAI voornamelijk bouwkundige eenheden zoals delen van de stadsomwalling. Verder bevinden zich hoofdzakelijk waarden die het resultaat zijn van toevalsvondsten zoals o.a. middeleeuws (**CAI150678**) en postmiddeleeuws (**CAI150220**) aardewerk en een Romeinse sesterius van Keizer Antonius Pius (138-161) (**CAI150670**). Aan de voormalige Sint-Michielskerk werden voorts ook menselijke resten aangetroffen (**CAI150766**).

In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied werden verder verschillende bouwkundig erfgoed-relicten geïnventariseerd (fig. 1.30). Het betreft het stads- en dorpsgezicht van de Bondgenotenlaan en meerdere als monument beschermde herenwoningen.

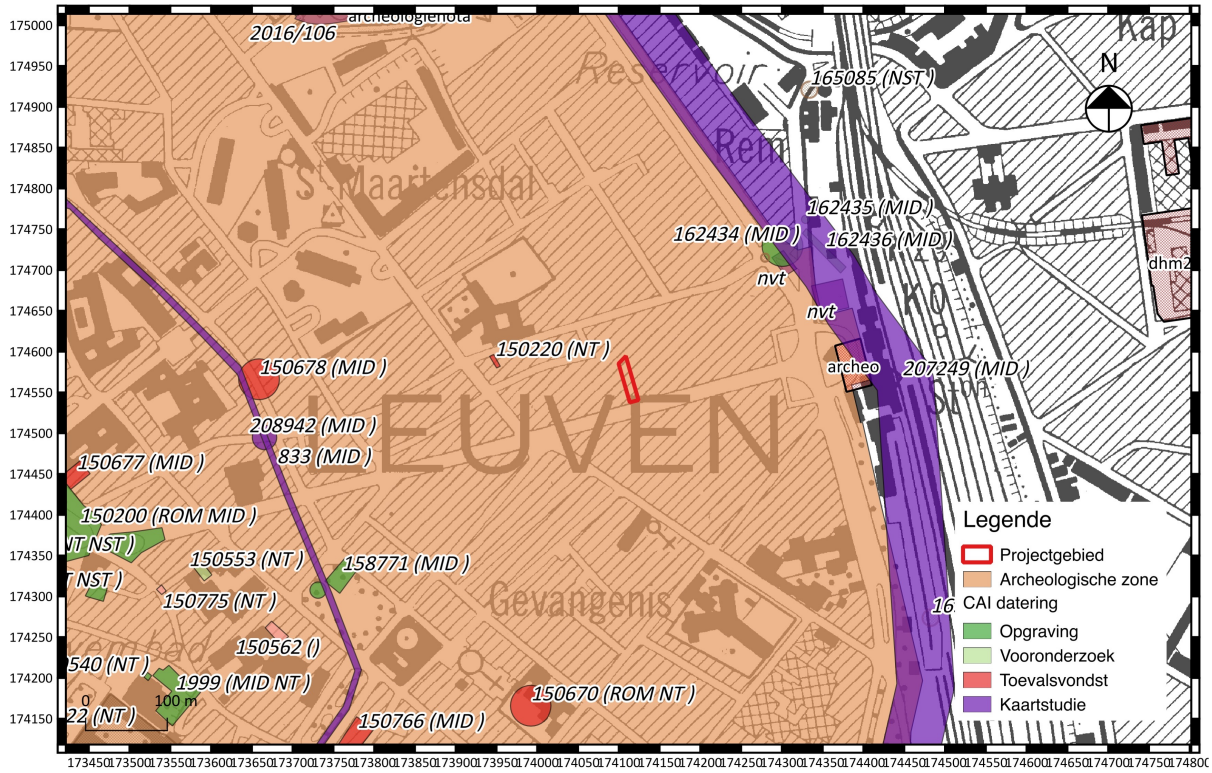

Fig. 1.29: Uittreksel uit de topografische kaart met weergave van CAI-polygonen.

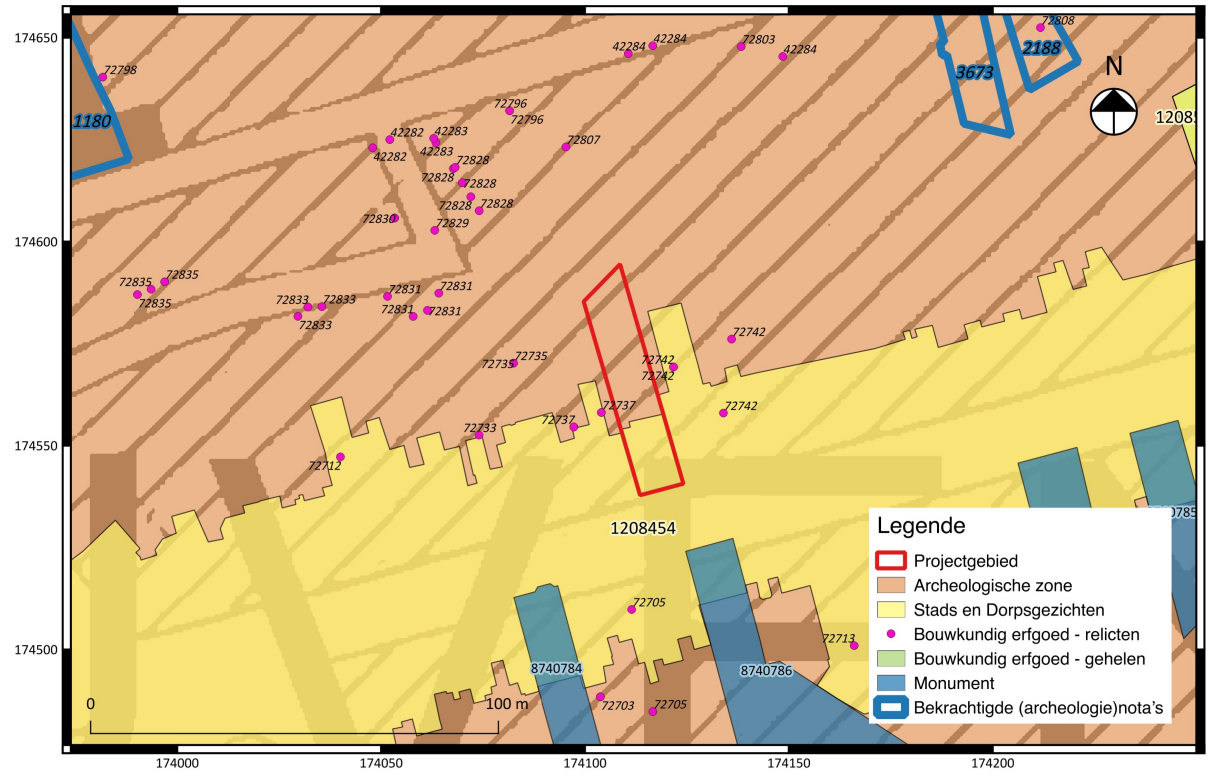

Fig. 1.30: Detail uit de topografische kaart met weergave van bouwkundig erfgoed-polygonen.[19]

1.2.3 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied bevindt zich buiten de eerste stadsomwalling (1156-1165) en binnen de grenzen van de tweede stadsomwalling. Aan de hand van historische kaarten is te zien dat het projectgebied steeds gelegen was in een open, onbebouwde zone. Het is pas vanaf de 19de eeuw dat in het kader van een grootschalige herstructurering van de stad tussen de Diestse- en de Tiensestraat, bedoeld om de binnenstad te verbinden met de stationsbuurt, het projectgebied ontwikkeld wordt. Gekende CAI-locatiegegevens in de dichte omgeving van het projectgebied zijn tot nu toe zeer schaars en verwijzen voornamelijk naar toevalsvondsten. Dit betekent niet dat er geen archeologisch potentieel meer bestaat voor de zone van het projectgebied. Voor de periode van de historische kaarten (16de-18de eeuw) is de verwachting laag aangezien enige vorm van bebouwing ontbreekt op deze kaarten. Mogelijke aanwezige sporen van oudere archeologische periodes kunnen niet worden uitgesloten. Toch zullen deze een zeer versnipperd beeld geven gezien de kleine oppervlakte van het te verstoren terrein en de onmogelijkheid om deze in een ruimere context te onderzoeken gelet op de huidige zeer dens bebouwde omgeving.

Aan de hand van bovengenoemde argumenten wordt bijgevolg geconcludeerd dat de kenniswinst die mogelijk gegenereerd wordt bij een vervolgonderzoek, zeer partieel en versnipperd is waardoor een kosten-baten analyse negatief uitdraait. Daar de mogelijkheid ontbreekt om eventueel

[19] www.agiv.be

archeologische sporen in een ruimere context te onderzoeken, lijkt verder onderzoek naar dit terrein niet wenselijk en niet nuttig.

1.2.5 Synthese

De initiatiefnemer plant een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor de verbouwing van een bestaande woning met een totale oppervlakte van 571 $m^{2.}$. Hierbij wordt het projectgebied met handelspand met bovenliggend 10 studio's en bijhorende tuin volledig dichtbebouwd ten behoeve van een extra handelsruimte. Het nieuwbouwvolume, bestaande uit een handelsruimte van ca. 161,30 m^2 en een stockage ruimte van 30,50 m^2, wordt aangelegd buiten de huidige contouren van de bestaande woning. Het uiterst noordelijke deel van deze zone werd op het einde van de 20ste eeuw reeds bebouwd. De hoeveelheid onverstoorde bodem die geroerd zal worden tijdens de geplande werken blijft bijgevolg redelijk beperkt.

Het projectgebied bevindt zich buiten de eerste stadsomwalling (1156-1165) en binnen de grenzen van de tweede stadsomwalling. Aan de hand van historische kaarten is te zien dat het projectgebied steeds gelegen was in een open, onbebouwde zone. Het is pas vanaf de 19de eeuw dat in het kader van een grootschalige herstructurering van de stad tussen de Diestse- en de Tiensestraat, bedoeld om de binnenstad te verbinden met de stationsbuurt, het projectgebied ontwikkeld wordt. Gekende CAI-locatiegegevens in de dichte omgeving van het projectgebied zijn tot nu toe zeer schaars en verwijzen voornamelijk naar toevalsvondsten. Dit betekent niet dat er geen archeologisch potentieel meer bestaat voor de zone van het projectgebied. Voor de periode van de historische kaarten (16de-18de eeuw) is de verwachting laag aangezien enige vorm van bebouwing ontbreekt op deze kaarten. Mogelijke aanwezige sporen van oudere archeologische periodes kunnen niet worden uitgesloten. Toch zullen deze een zeer versnipperd beeld geven gezien de kleine oppervlakte van het te verstoren terrein en de onmogelijkheid om deze in een ruimere context te onderzoeken gelet op de huidige zeer dens bebouwde omgeving.

Aan de hand van bovengenoemde argumenten wordt bijgevolg geconcludeerd dat de kenniswinst die mogelijk gegenereerd wordt bij een vervolgonderzoek, zeer partieel en versnipperd is waardoor een kosten-baten analyse negatief uitdraait. Daar de mogelijkheid ontbreekt om eventueel archeologische sporen in een ruimere context te onderzoeken, lijkt verder onderzoek naar dit terrein niet wenselijk en niet nuttig.

Bibliografie

BAEYENS L. 1959: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Leuven 89E*. I.W.O.N.L.

ACKE (red.). 2014, *Archeologische prospectie te Leuven Constantin Meunierstraat, basisrapport 2014/14*, Ingelmunster.

LEMAIRE R.M., GENICOT L.F. E.A. 1971: *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen. Architectuur. deel 1. Provincie Brabant. Arrondissement Leuven*, Luik.

LODEWIJCKX, M. & MEIRSMAN, E. 2010: Archeologisch proefsleuvenonderzoek op de locatie van de voormalige kerk en kloostertuin van het Kartuizerklooster te Leuven

PROVOOST A. (RED.) 1982: *Het bodemarchief van Oost-Brabant*, Leuven.

VAN BUYTEN E.A. (RED.) 1975: *Leuven een stad die groeit. Een gemeenschap bouwt aan haar milieu (tentoonstellingscatalogus),* Leuven.

VANDEKERCHOVE V. (RED.) 1996: *De archeologische afdeling van het Stedelijke Museum (Vander Kelden-Mertens)*, Leuven.

VAN EVEN E. 2001 (facsimile):Louvain dans le passé et dans le présent; Leuven.

VAN UYTVEN R. 1980: Leuven "De beste stad van Brabant". Deel 1: De geschiedenis van het stadsgewest Leuven tot omstreeks 1600. *Arca Lovaniensis*, Leuven.

Websites (geraadpleegd op 24-08-2017)

https://cai.onroerenderfgoed.be

https://geo.onroerenderfgoed.be

http://www.erfgoedcelleuven.be/nl/het-nieuw-kwartier

https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/109530

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

www.kbr.be

https://www.google.be/maps